

بسمه تعالی

نقش ذهنیت فلسفی و سلامت روان در مدیریت

مولفان :

ابوالفضل جلایری لائین

مسلم چرایین

انتشارات ارسطو
(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۷

شابک : ۹-۲۴۰-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
شماره کتابشناسی ملی : ۵۱۸۸۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور: نقش ذهنیت فلسفی و سلامت روان در مدیریت / مولفان ابوالفضل
جلایری لائین، مسلم چرایین.
مشخصات نشر : مشهد: ارسطو، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۴۶ ص.
موضوع : مدیریت -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع : Management -- Psychological aspects
موضوع : کارکنان -- بهداشت روانی
موضوع : Employees -- Mental health
موضوع : فشار روانی کار -- مدیریت
موضوع : Job stress -- Management
رده بندی دیویی : ۶۵۸/۰۰۱۹
رده بندی کنگره : HD۳۸/۷ن ج ۱۳۹۷
سرشناسه : جلایری لائین، ابوالفضل، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده : چرایین، مسلم، ۱۳۶۲ -
وضعیت فهرست نویسی : فیبا

نام کتاب : نقش ذهنیت فلسفی و سلامت روان در مدیریت
مولفان : ابوالفضل جلایری لائین - مسلم چرایین
ناشر : ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۷
چاپ : مدیران
قیمت : ۴۰۰۰ تومان
شابک : ۹-۲۴۰-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
تلفن‌های مرکز پخش : ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه
۵	مفهوم شناسی و تعاریف مفهوم سلامت روان
۶	مفهوم سلامت روان در قرآن
۹	نگاهی به سلامت روانی در محیط کار
۱۰	هدف‌های سلامت روانی در سازمان
۱۲	اصول سلامت روانی در سازمان
۱۵	مفهوم شناسی رفتار نابهنجار در کارکنان سازمان
۱۷	نشانه‌های آشفتگی روانی در سازمان
۱۸	مهم‌ترین شاخصهای بهداشت روانی در محیط کار
۱۸	وظایف مدیران و سلامت روانی کارکنان
۹۱	راه‌های پیشگیری در بروز بیماری‌های ضعیف روانی
۱۹	نگاهی به رویکردهای مرتبط با سلامت روان
۱۹	دیدگاه زیست‌شناختی
۱۹	دیدگاه تحلیلی روانی
۲۰	دیدگاه رفتارگرایی
۲۰	دیدگاه انسان‌گرایی
۲۱	دیدگاه هستی‌گرایی
۲۳	مفهوم شناسی فرسودگی شغلی

۲۴ رابطه فرسودگی و ویژگی‌های محیط کاری
۲۵ پیامدهای فرسودگی شغلی
۲۶ مدیریت و فرسودگی شغلی
۲۷ ذهنیت فلسفی و تعاریف و مفاهیم
۲۷ مفهوم ذهن و ذهنیت از منظر صاحب‌نظران
۲۹ فلسفه و تفکر
۳۰ نقش تفکر در مدیریت یک سازمان
۳۲ ذهنیت فلسفی و مدیریت
۳۳ نگاهی به چند پژوهش در زمینه ذهنیت فلسفی
۳۴ ابعاد ذهن فلسفی و مدیریت
۳۵ جامعیت
۳۷ تعمق
۳۸ قابلیت انعطاف پذیری
۴۱ منابع فارسی
۴۵ منابع لاتین

مقدمه

مفهوم شناسی و تعاریف مفهوم سلامت روان

سلامت روان تعاریف مختلفی دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. سلامت روان عبارتست از مجموعه عواملی که باعث پیشگیری از ایجاد اختلالات روحی، روانی و یا رفتاری می‌گردد (فردوسی، ۱۳۸۹: ۱۱). سازمان جهانی بهداشت سلامت روانی را این چنین تعریف کرده است: بهداشت روانی در درون مفهوم علمی بهداشت جای می‌گیرد و بهداشت یعنی داشتن توانایی کامل برای ایفای نقش‌های اجتماعی، روانی و جسمی و بهداشت، تنها نداشتن بیماری یا عقب ماندگی نیست (گنجی، ۱۳۸۸: ۱۸). روان‌شناسان، معیار سلامت روانی را شامل رفتار و احساس فرد می‌دانند و افرادی دارای سلامت روانی هستند که قادرند با محیط نیز انطباق یابند (حسینی نژاد، ۱۳۸۱). -پروفسور آراسته معیار ایده آل در سلامت روانی را تکامل روانی می‌داند و انسان کامل را انسان ایده آل می‌داند و معتقد است که انسان کامل فردی است که وحدت عمل و نظر دارد و نیروهای درونی را با هم هماهنگ کرده و از لحاظ بیرونی نفعش با نفع جامعه خود یکنواخت باشد (لطیفی و کیانی، ۱۳۸۸). فروید^۱ سلامتی را یک افسانه ایده آل می‌داند کورت اسلر^۲ معتقد است که نمی‌توان بهنجاری را به دست آورد چرا که فرد سالم بایستی

1. .Fried

2. .Kurt Eissler

به طور کامل از خودش، افکارش و احساساتش آگاه باشد. ملانی کلین^۳ برای این اعتقاد است که بهنجاری با منش قوی و توانایی کنار آمدن با هیجانات متعارض، قابلیت تجزیه لذت بدون همکاران و توانایی عشق ورزیدن مشخص می شود (حسینی نژاد، ۱۳۸۱).

- گلدشتاین^۴، سلامت روانی را تعادل بین اعضا و محیط در رسیدن به خودشکوفایی می داند. چاهن^۵، نیز سلامت روانی را وضعیتی از بلوغ روان شناختی تعبیر می کند که عبارت است از: حداکثر اثربخشی و رضایت به دست آمده از تقابل فردی و اجتماعی که شامل احساسات و بازخوردهای مثبت نسبت به خود و دیگران می شود (گنجی، ۱۳۸۸: ۲۸).

مفهوم سلامت روان در قرآن

با توجه به مبانی ارائه شده درباره ماهیت انسان و اصطلاحات قرآنی پیرامون سلامت روان، می توان دریافت مفهوم «سلامت روان» در قرآن عبارت است از: «رشد و استکمال نفسانی انسان موحد، برای رسیدن به مقصد نهایی خلقت انسان یعنی مقام عبودیت و بندگی خداوند متعال». در قرآن سلامت روان براساس خدامحوری است. بدین گونه که با ارائه و اصلاح بینش انسان در حوزه اندیشه، او را به مسیر ایمان و توحید دعوت می نماید: «فامنوا بالله و رسوله و النور الذی انزلنا و الله بما تعملون خبیر» (التغابن، ۸).

سپس او را در پیمودن درجات و مراتب این مسیر از طریق اصلاح رفتار و انجام عمل صالح ترغیب می نماید: «... الیه بصعد الکلم الطیب و العمل الصالح برفعه» (الفاطر، ۱۰).

مراد از «کلم طیب»، عقاید حق از قبیل توحید است و مراد از صعود آن، تقریب به خدای تعالی و مراد از عمل صالح، عملی است که بر طبق عقاید حق صادر شود و با آن

3. *Melanie Klein*

4. *Goldsteion*

5. *Chain*

سازگار باشد؛ می‌باشد.

از این رو، محور توحید بر تمام واژه‌ها و مفاهیم قرآنی سایه انداخته است که ارتباط مستقیم با سلامت روان و کمال انسانی دارد. تعبیر مختلف مربوط به صاحبان مقام توحید، در قرآن و روایات این موضوع را تأیید می‌نماید. در مقابل، افرادی که خدا را فراموش کرده و در جرگه اصحاب المشئمه و گناهکاران قرار گرفتند، عذاب خدا را درک کرده و در همین دنیا از سلامت روان به معنای حقیقی برخوردار نیستند (آذربایجانی، ۱۳۸۸: ۳۸).

در واقع سلامت روان از دیدگاه قرآن یک «روند» است نه یک «نقطه ثابت» یک «مسیر» است نه یک «مقصد». بدین معنی که هر اندازه انسان به نقطه آغازین این مسیر نزدیک باشد، دارای حداقل معیار سلامت روان و هر اندازه متعالی تر شود و به نقطه نهایی نزدیک گردد، از سلامت روانی و کمال بیشتری برخوردار خواهد بود.

در قرآن تعبیری وجود دارد که ذو مراتب بودن سلامت روانی و رشد انسانی را نشان می‌دهد.

- «یرفع الله الذین امنوا منکم و الذین اوتو العلم درجات و الله بما تعملون خبیر» (المجادله، ۱۱).

- «ولئک هم المومنون حقا لهم درجات عند ربهم و مغفره و رزق کریم». (الانفال، ۴). «هم درجات عند الله و الله بصیر بما یعلمون». (آل عمران، ۱۶۳). در قرآن، «مقربان» با رسیدن به درجه کمال عبودیت، در مراتب بالای سلامت روان قرار دارند و با وصف «سابقون» خوانده شده اند. «فاصحاب المیمنه ما اصحاب المیمنه؛ و اصحاب المشئمه ما اصحاب المشئمه؛ و السابقون السابقون؛ اولئک المقربون» (الواقعه، ۱۱-۸).

کمال عبودیت، مرحله ای است که عبد، تابع محض مولا می‌گردد، آنچه طلب می‌کند و آنچه انجام می‌دهد، همه بر وفق اراده مولا اوست. در این مرتبه، انسان تحت ولایت خاص خدا و در زمره اولیاء الله قرار می‌گیرد. (طباطبایی، ۱۳۵۰).

«اصحاب یمین» در مراتب پایین تر از مقربان قرار دارند اما چون در مسیر رشد و تکامل هستند، اهل سعادتند و می‌توانند با ارتقاء درجه ایمان و عمل صالح، خود را به مراتب بالاتر برسانند.

- «قالت الاعراب امننا قل لم تومنوا ولاکن قولوا اسلمنا و لما یدخل الایمان فی قلوبکم و ان تطیعوا الله و رسوله لا یلتکم من اعمالکم شیئا ان الله غفور رحیم». (الحجرات، ۱۴).

در قرآن علاوه بر درجات، مصادیق و الگوهای نیز برای سلامت روان با تعبیری چون «انبیاء»، «صدیقان»، «شهیدان» و «صالحان» مطرح گشته است: «و من یطع الله و الرسول فاولئک مع الذین انعم الله علیهم من النبی و الصدیقین و الشهداء و الصالحین و حسن اولئک رفیقا» (النساء، ۶۹).

در این آیه، کسانی که مطیع و منقاد اوامر نوحی خدا و رسول باشند همراه با کسانی که خداوند به آنها نعمت بخشیده است، قرار می‌گیرند. این افراد در مراحل مختلف تکامل قرار دارند.

گروه اول انبیاء هستند که به عنوان مصداق انسان کامل در شکوفا ساختن استعداد بشری و رسیدن به مقام قرب و لقای الهی معرفی شده‌اند.

در مرتبه بعد، صدیقان قرار دارند که شاهدان و بینندگان حقایق و اعمال هستند. گروه سوم شهداء هستند، که شاهد بر رفتار دیگرانند و در آخر صالحان هستند که از طریق اصلاح رفتار خود و استقامت در انجام کارهای شایسته، لیاقت و آمادگی برای دریافت کرامات الهی را دارند؛ اما در درجه پایین تر از پیامبران، صدیقان و شهیدان قرار گرفته‌اند (آذربایجانی، ۱۳۸۸).

نگاهی به سلامت روانی در محیط کار

سازمانی را در نظر بگیرید که هر چند مدیریت آن به وظایف خود عمل کرده است، اما کارکنان سازمان افسرده، ناامید، ناراضی، و کم تحرک هستند، کمتر شادی می کنند و چهره آنان کمتر خندان است. در این صورت، آیا می توان گفت مدیریت سازمان به وظایف اساسی خود عمل کرده و این حالت های کارکنان مشکل دیگری است که باید در جای دیگر حل شود (خدارحیمی، ۱۳۹۴: ۵۴).

از مشخصات یک سازمان سالم آن است که سلامت جسمانی و روانی کارکنان آن به همان اندازه مورد توجه و علاقه مدیریت سازمان قرار گیرد که تولید و بهره وری مورد تاکید قرار گرفته است. در یک جامعه سالم، مسئولیت سازمان های تولیدی منحصر به تولید هر چه بیشتر کالا و خدمات سود آور نیست و مدیران سازمان های چنین جوامعی می دانند که تولید بیشتر نتیجه و محصول مدیریت اثربخش است. مدیریت اثر بخش نیز بدون توجه و اعتقاد به سلامت روانی کارکنان حاصل نمی شود (ساعتچی، ۱۳۸۸: ۱۷). در این رستا توپگ و همکاران (۲۰۰۷) در تحقیقی با عنوان «سلامت سازمانی در سازمان های صنعتی» بر اهمیت نقش سلامت سازمانی در بروز رفتارهای سازمانی از جانب کارگران تاکید کردند

پس اگر این اعتقاد را مطرح می سازیم که نقش و وظیفه دیگر هر مدیر لایق، دورنگر و کاردان، تامین سلامت روانی کارکنان در سازمان می باشد، سخنی دور از انتظار نگفته ایم. درست آن است که مدیران سازمان ها به این وظیفه با احساس مسئولیت و تعمق بیشتری توجه کنند و علاقه خود را نسبت به فراگیری مفاهیم اولیه آن و کاربرد اصول و مفاهیم بهداشت روانی در محیط کار، نشان دهند. سلامت روانی در محیط کار یعنی مقاومت در مقابل پیدایش پریشانیهای روانی و اختلال های رفتاری در کارکنان سازمان (به دلیل عوامل بیماری زا در محیط کار) و سالم سازی محیط و فضای روانی کار به نحوی که هدف های چندگانه زیر تامین شود:

۱. هیچ یک از کارکنان سازمان به دلیل عوامل موجود در سازمان گرفتار اختلال روانی نشود.
۲. هر یک از کارکنان از اینکه در سازمان محل کار خود به فعالیت اشتغال دارد، احساس رضایت کند و علاقمند به ادامه کار در آن سازمان باشد.
۳. هر یک از کارکنان سازمان نسبت به خود، روسا، مرئوسان و همگنان خود و به طور کلی نسبت به جهان اطراف خود و خاصه نسبت به جایگاه خود در سازمان، احساس مثبتی داشته باشد.
۴. همه کارکنان سازمان قادر به ایجاد روابط مطلوب با محیط کار و عوامل موجود در آن باشد.
۵. علی رغم مشکلاتی که در خانواده و در سازمان محل کار خود دارند، احساس خوشبختی کنند و از اینکه عضوی از آن سازمان هستند، راضی و خشنود باشند.
۶. برای اینکه مدیران سازمان‌ها بتوانند به نقش خود به عنوان تامین کننده بهداشت روانی در محیط کار در جامعه عمل ببوشانند، باید با مفاهیم اساسی و اولیه بهداشت روانی آشنا شوند (لاندین^۷، ۲۰۰۸).

هدف‌های سلامت روانی در سازمان

دلایل مربوط به اینکه از مدیران خواسته می‌شود تا مفاهیم اساسی و اولیه بهداشت روانی را بشناسند، آن است که در آنان مهارت‌های شناختی، هیجانی و کرداری خاص و لازم به وجود آید و در نتیجه با کارکنان تحت نظارت خود مانند دیگر اعضای خانواده خویش رفتار کنند و موجباتی را فراهم سازند تا هدف‌های زیر تحقق پیدا کند.

۱. ایجاد آن چنان فرهنگ یا فضای روانی در سازمان که کارکنان گرفتار پریشانی روانی